

Olsztyn, dn. 2.05.2007

Opinia o podręczniku historii dla kl. VIII, cz. II.

Laikas. Istorijos vadovėlis 8 klasei. II dalis (Czas. Podręcznik dla klasy 8, część II). Autorzy: Ignas Kapleris, Ananas Meištas, Karolis Mickevičius, Robertas Ramanauskas, Kęstutis Raškauskas, Lirija Steponavičienė, Živilė Tamkutonytė-Mikailienė. Wydawnictwo Briedis. Vilnius 2005, s. 256.

Podręcznik, część II, autorzy podzielili na 4 rozdziały: V – Jesień Średniowiecza, VI – Nowy obraz świata, VII – Litwa w Europie, VIII- Wspólnie z Polską.

W rozdziałach V-VII autorzy podręcznika zamieścili materiał z okresu Średniowiecza, początku Odrodzenia i miejsce Litwy w ówczesnej Europie. Materiał ułożono zgodnie programem nauczania historii, dostosowany do percepcji ucznia, bogato ilustrowany. Ta część opiniowanego podręcznika nie budzi zastrzeżeń.

Moim zdaniem najciekawszy dla nas materiał rozpoczyna się od str. 190, od Zwycięstwa pod Grunwaldem. Autorzy dość obiektywnie omówili przebieg bitwy, aczkolwiek napisali o manewrze wojsk litewskich, który zadecydował o zwycięstwie; zamieścili dwa plany sytuacyjne oraz wyciąg tekstu z *Kroniki* J. Długosza. Zamieszczono także obraz Jana Matejki *Bitwa pod Grunwaldem*.

W materiale o Witoldzie autorzy oczywiście napisali dość szeroko o nieudanej koronacji wielkiego księcia, oczywiście z winy panów polskich, którzy zatrzymali posłańców wiozących do Wilna koronę. W tej kwestii żadnych antypolskich akcentów nie zauważyłem.

Autorzy wiele miejsca poświęcili okresowi po śmierci Witolda: przedstawili wojny z Moskwą (bitwa pod Orszą), radę panów i sejm, I Statut Litewski, tolerancję religijną w WKL, Metrykę Litewską, sytuację chłopów w WKL, życie w mieście: bractwa i cechy, architekturę Wilna. W tej części wiele zamieszczono ilustracji, planów

miasta Wilna; tu warta uwagi rekonstrukcja terytorium zamków wileńskich. Zamieszczono materiał o Żydach wileńskich wraz z zdjęciem Jana Bułhaka Wielkiej Synagogi, którą po II wojnie światowej zniszczyli Rosjanie. Jest w podręczniku także materiał o Karaimach i Tatarach. Brakuje natomiast informacji o Białorusinach (Rusinach) i Polakach, którzy już w XV wieku mieszkali w Wilnie i na Wileńszczyźnie.

Dość obszernie autorzy ukazali w podręczniku postacie Zygmunta Augusta i Barbary Radziwiłłówny: zamieszczono cztery portrety Barbary Radziwiłłówny oraz reprodukcje dwóch obrazów Jana Matejki: *Zygmunt August i Barbara Radziwiłłówna* oraz *Umierający Zygmunt August*. Te partie materiału, moim zdaniem, nie odbiegają od normy, w poszczególnych tekstach nie znalazłem żadnych akcentów antypolskich lub niezgodnych z faktami historycznymi.

W rozdziale VIII – Wspólnie z Polską – autorzy ukazali w podręczniku problem Unii Lubelskiej, zamieszczono reprodukcje Aktu Unii, obrazu J. Matejki *Unia Lubelska*. W podręczniku podkreślono, że pertraktacje były trudne i długie, oczywiście materiał o tym wydarzeniu podano z punktu widzenia litewskiego, aczkolwiek nie jest on sprzeczny a faktami historii. Następnie autorzy przedstawili w podręczniku schemat nowego państwa- Rzeczypospolitej Obojga Narodów jako państwa federacyjnego. Dalej dość obiektywnie ukazane są teksty o elekcji władców, działalności sejmów, wreszcie dość ciekawy materiał bojarach litewskich i ich stosunkach z Polakami. Przypomniano też termin *plikbajoris*, nieco pogardliwa nazwa szlachetki, szlachcica szaraczkowego, zagonowego. Nie podano natomiast, że ta szlachta zagonowa w WKL najszybciej spolonizowała się i większość już w XVIII-XIX wieku uważała się za Polaków.

Kwestie reformacji i kontrreformacji przedstawiono w podręczniku obiektywnie, wyczerpująco i komunikatywnie; w tej partii materiału autorzy zamieścili wiele ilustracji, szczególnie wartościowe reprodukcje obrazów Jana Matejki i Wincentego Smokowskiego.

Autorzy nie zapomnieli też o wprowadzeniu unii kościelnej w 1596 r. w Brześciu i przejściu Białorusinów z prawosławia na grekokatolicyzm, z centrum tej religii w Wilnie. Dość interesująco i obiektywnie przedstawiono okres tzw. „potopu”, najazd Moskwy na Wilno w 1655 roku oraz krwawą okupację moskiewską Wilna.

Warto też wspomnieć, że autorzy podręcznika wspomnieli, aczkolwiek niezbyt obszernie, początek polonizacji społeczeństwa litewskiego, szczególnie warstw szlacheckich i miejskich. Następne fakty historyczne, jak np. „liberum veto”, rozwój nauki i kultury w WKL, działalność i promieniowanie Akademii Wileńskiej – nie budzą żadnych zastrzeżeń.

Ogólnie opiniowany podręcznik jest dobrze skonstruowany, percepcyjnie dostępny uczniowi, teksty zrozumiałe i ogólnie obiektywnie są napisane. Dużą pomocą w rozumieniu tekstów są w podręczniku liczne ilustracje, słowniczki oraz reprodukcje dokumentów historycznych. Do walorów tego podręcznika należy też zaliczyć bardzo dobre edytorstwo. Moim zdaniem, Litwini są mistrzami w wydawaniu książek, szczególnie pomocy naukowych dla młodzieży szkolnej.

Prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz

Olsztyn, dn. 5.05. 2007

Opinia o podręczniku historii dla klasy IX, cz. II

Laikas. Istorijos vadovėlis 9 klasei. II dalis (Czas. Podręcznik dla klasy 9. Część II). Autorzy: Ignas Kapleris, Ananas Meištas, Karolis Mickevičius, Andželika Laužikienė, Robertas Ramanauskas, Živilė Tamkutonytė-Mikailienė. Wydawnictwo Briedis. Vilnius 2006, str. 252.

Opiniowany podręcznik historii dla klasy 9, cz. II, obejmuje materiał programowy od rewolucji przemysłowej (początek XIX wieku) do odzyskania niepodległości przez Litwę (początek XX wieku). Składa się z czterech rozdziałów: VI – Maszyny zmieniają świat, VII – Poza granicami Europy, VIII – „Obudzony naród“, IX – Walka interesów.

Materiał w rozdziale VI ułożony został zgodnie z programem nauczania historii w klasie IX, teksty są dostosowane do percepcji ucznia, podane liczne mapki, ilustracje oraz słowniczki wyjaśniające nową, bądź nie znaną uczniowi terminologię. Zamieszczone zostały takie nowe pojęcia, jak liberalizm, konserwatyzm i socjalizm oraz wyjaśnienie tych pojęć. Ponadto takie nowe dla ucznia pojęcia jak anarchizm, ideologia, klasa, komunizm, partia, dyktatura proletariatu, socjaldemokracja itp. Zamieszczono też takie tematy, jak rozwój oświaty i sportu. Ponadto życie codzienne obywateli w XIX wieku, w tym wzrastająca rola kobiet w życiu społecznym Europy. Pojawienie się fotografii i znaczenie tej sztuki i inne fakty historyczne tego okresu. Rozdział ilustrowany jest wieloma rysunkami i zdjęciami, wykresami, mapami, a także zamieszczono w nim wiele słowniczków, pozwalających uczniowi lepiej zrozumieć proces historyczny.

W rozdziale VII autorzy zamieścili materiał historyczny dotyczący głównie Ameryki Północnej, a więc pojawienie się na mapie świata Zjednoczonych Stanów jako jednego z silniejszych państw na świecie. Następnie materiał o tzw. „czarnym lądzie“ i o krajach Dalekiego Wschodu; w końcu rozdziału autorzy omówili kwestie Ameryki

Łacińskiej. Interesującym materiałem w podręczniku jest problem Indian w Ameryce Północnej.

Rozdział VIII – „Obudzony naród“ – poświęcony został głównie Litwie. Na stronie 179 zamieszczono mapkę, na której ukazano mieszkańców, którzy w XIX w. posługiwali się poszczególnymi językami. Wydaje mi się, że mapka jest raczej sporządzona uczciwie, ukazuje bowiem, że w okolicach Wilna ludność posługiwała się językiem białoruskim, na północ od Wilna, w okolicach Podbrzezia – polskim i litewskim, polskim i litewskim w kolicy Olity, Jeziorosów i Kowna, co oczywiście jest zgodne z stanem faktycznym. Budzi natomiast wątpliwość używanie języka litewskiego w okolicach Iwja, Wołożyna, Mołodeczna, Szczuczyna na obecnej Białorusi. Ponadto autorzy „zapomnieli“ wskazać, że w okolicach Wilna posługiwano się także językiem polskim.

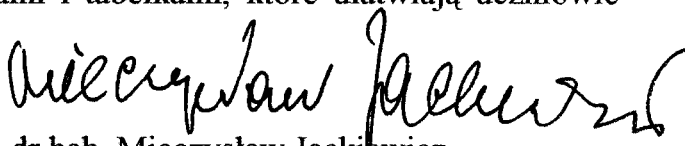
Dość obiektywnie autorzy opisali powstania: listopadowe i styczniowe na Litwie (zamieszczono tu znany obraz Artura Grotgera – *Bitwa*). Pośród zamieszczonych ilustracji – interesujące są i mało znane: medal 1863-1864 r. z napisem *Równość. Wolność. Niepodległość* wraz z herbami Polski, Litwy i Białorusi oraz zdjęcie pomnika Michaiła Murawjowa na obecnym placu Daukantasa, a także bardzo rzadkie zdjęcie ruin kościoła św. Józefa Oblubieńca w Wilnie na placu Bosackowym. Szeroko omówiono pojawienie się prasy litewskiej i jej upowszechnienie na terenie Litwy a także odrodzenie kultury litewskiej. Te partie materiału nie budzą zastrzeżeń.

Sądzę, że problematycznym może być materiał zamieszczony na stronach 192-193, gdzie znajduje się tekst „Sławizacja Wschodniej Litwy“; nie ukazano tu żadnej roli języka polskiego, aczkolwiek wiadomo, że na Wileńszczyźnie, zwanej przez Litwinów Wschodnią Litwą, język polski odgrywał poważną rolę w kościołach katolickich, dworach szlacheckich, w rodzinach mieszczańskich i nawet w tajnych szólkach, które powstawały już w końcu XIX wieku na tym terenie. O tym zjawisku niestety autorzy nie wspominają; jedynie piszą o tzw. języku „prostym“ i o mieszkańcach Wileńszczyzny jako „tutejszych“. Pozostały materiał historyczny nie budzi zastrzeżeń.

Rozdział IX – Walka interesów – w zasadzie nie budzi zastrzeżeń. Teksty dobrane są prawidłowo, interesujące i przystosowane do percepcji ucznia klasy 9. Na stronie 240

zamieszczono tekst pt. „Polacy – naród wspólnego historycznego losu“. Tekst jest przyjazny Polakom i Polsce, autorzy przypominają wspólną walkę o wolność w powstaniach narodowych 1830-1831 i 1863-1864; piszą o wieszczach polskich – A. Mickiewiczu, J. Słowackim, o pisarzu H. Sienkiewiczu i malarzu Janie Matejce, przypominają, że z pochodzenia litewskimi bajorami byli też Gabriel Narutowicz, pierwszy prezydent Rzeczypospolitej, i Józef Piłsudski, który, jak podaje tekst, „marzył o utworzeniu państwa federacyjnego składającego się z Polski, Litwy, Białorusi i Ukrainy“. Na stronie 241 zamieszczono portret J. Piłsudskiego, kryptę na Rossie – „Matka i Serce Syna“ oraz Mazurek Dąbrowskiego w tłumaczeniu litewskim, ponadto herb Polski i sztandar narodowy.

Ogólnie podręcznik jest dobrze skonstruowany, o treści obiektywnej, może poza opisem mieszkańców Wileńszczyzny. Warto pochwalić autorów za zamieszczenie strony polskiej, gdzie obiektywnie podano informacje o Polsce, wieszczach narodowych i o Józefie Piłsudskim. Poza tym – podręcznik jest bardzo starannie wydany, bogato ilustrowany, z wieloma słowniczkami, mapami i tabelkami, które ułatwiają uczniowie przyswojenie materiału programowego.

Prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz.